Муқәддәс Китап

Инжил 17-қисим

«Титус»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Инҗил 17-қисим

«Титус»

(Расул Павлусниң Титусқа язған мәктупи)

Кириш сөз

Расул Павлусниң кейинки жиллириниң тарихи, шундақла бу хәтниң азрақ арқа көрүнүшлири тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики «кириш сөз»имизни көрүң. Титус хуш хәвәрни Павлусниң өзидин аңлап Мәсиһгә ишәнгән еди (Павлус 1:4дә уни «ортақ етиқадимизда өз оғлум болған Титус» дәп атайду). У кейин Павлусниң «хуш хәвәрчи гуруппа»синиң бир әзаси болуп көп сәпәрләрдә униңға һәмраһ болди. Униң тоғрилиқ муһим бир пакит шуки, у Йәһудий әмәс, шундақла хәтнә қилинған әмәс еди (Гал.» 2:1, 2:3). Павлусниң Коринтлиқларға язған иккинчи мәктупидики көп йәрләрдин униң бу сөйүмлүк адәмгә шунчә ишәнгәнлигини вә уни шунчә әтиварлиғанлиғини көргили болиду. Шу хәттики 2:13, 7:6, 7:13-14, 8:6, 8:16, 8:23, 12:18ни көрүң. Бу айәтләрдә у Титусни «қериндишим», «һәмраһим», «хизмәтдишим» дәп атайду вә ахирқи айәттә униң тоғрилиқ: «**Биз иккилән охшаш бир роһта жүриватмамдуқ? Бизниң басқан изимиз охшаш әмәсмикән?**» дәйду.

Павлус ахирқи сәпиридә Крет арилидин өткән еди. Ушбу хәтниң мәзмуниға қарап нурғун адәмләр хуш хәвәрни қобул қилған, шундақла җамаәтләрдә жиғилған болса керәк. Павлусниң башқа йәрләрдә җиддий ишлири болғачқа Титусни шу йәрдә қалдурған еди. Сәвәви 1:5дә баян қилиниду: —«**Сени Крет арилида қалдуруштики сәвәп, орундилип болмиған ишларни бир тәрәп қилишиң үчүн вә һәр шәһәрдә саңа тапилиғинимдәк җамаәткә ақсақалларни тиклишиң үчүн еди**».

Шуниңдәк ақсақалларниң қандақ салаһийити болуши, уларниң таллиниш йоли бу мәктупниң муһим бир қисми болиду.

Крет Оттура Деңизға җайлашқан, узунлуғи тәхминән 450 километр, кәңлиги тәхминән 70 километр болған чоң арал. Павлус билән Титус у йәрдин өткән чағда пүтүн аһалиси бәлким 300 миң адәм еди. Улар арал әтрапидики 100 кичик «шәһәр»дә бөлүнүп туратти. Униң туприғи интайин мунбәт, һаваси мол һосул елишқа интайин бап келиду; шуңа көп әҗир сиңдүрмәй һәр хил зираәт вә мевиләрни өстүргили болиду. Аралда көп тағлиқ йәрләр болуп, қой вә өшкә падилирини баққили болиду. Павлус шу йәрдә болған вақтида у Рим империйәсиниң астидики бир өлкә еди.

Павлус билән Титус шу йәргә барғанда хәлиқләр ичидә аллиқачан етиқатчилар бар болуши мүмкин еди; чүнки Муқәддәс Роһ Йерусалимдики җамаәткә чүшкән күнидә расул Петрусниң Мәсиһни җакалиғинини аңлиғучилар арисида Кретлиқ бәзи Йәһудийлар бар еди («Рос.» 2:11).

«Титус»

Павлус Кретлиқларниң мүҗәз-хулқи тоғрилиқ уларниң Епименидис исимлиқ бир шаириниң сөзлирини нәқил кәлтүриду. У өз жутдашлири тоғрилиқ мундақ язған: — «**Кретлар һемишә ялған сөзләйдиғанлар, ваһший һайванлар вә һорун тоймаслардур**». Павлус униң бу сөзини тәстиқлайду. Буниң үстидә ойлап бақсақ, мошундақ яман илләтләр бир адәмдә мужәссәмләшкән болса, бу интайин алаһидә әһвал һесаплиниду. Адәттә һорунлуқ билән зораванлиқ әйни бир адәмдә көрүлмәйду. Мошундақ бир хәлиқ билән барди-кәлди қилиш толиму тәс иш! Мошу сөздин йәнә шуни билимизки, һәр бир хәлиқ яки милләтниң «пәвқулъаддә гуналири» болиду. Һалбуки, Худа алдида мәлум бир әлниң бу «пәвқулъаддә гуналири» уларни башқа әллордин әла яки бәттәр қилмайду — һәр бир әлниң пәвқуладдә гуналири бар, шундақла һәр бир инсан бәрибир гунакардур. Лекин Худаниң жарчиси өзи барған йәрдики хәлиқниң мошундақ «пәвқулъаддә гуналири»дин хәвәрдар болуши керәк; шуниң билән у мәлум әлниң хизмитидә болғанда, уларға қайси гуналардин алаһидә һези болуш керәклиги тоғрисида тоғра агаһландурушқа қуралланған болиду (1:13-16ни көрүң). Бәзиләр бәлким: «Кишиләр Мәсиһгә ишәнгәндин кейинла, уларниң кона гуналириму йоқап кәткән» дейиши мүмкин. Лекин бу иш көп қетимларда хуш хәвәрни йәткүзүшниң еник яки еник әмәслиги билән бағлиқтур. Муқәддәс Роһниң күчлүк вәһийиси болмиса кона илләтләр жамаәттә асанла қайта пәйда болиду вә мана шу сәвәптин Павлус Крет хәлқиниң «алаһидә гуналири» тоғрилиқ сөзләйду.

Йәнә демисәк болмайдуки, хәтниң көп йәрлири («Тимотийға (1)»ниң йезилиш услубиға охшаш) пәқәт Титусқила әмәс, бәлки «қизим саңа ейтай, келиним сән аңла!» дегәндәк, униң кәйнидә турған жамаәткиму қаритилған. Павлусниң хәттә болған мәхсәтлири жамаәтниң бу хәтни оқуши вә жамаәтниң униң Титусқа жекилигәнлирини биливелишини өз ичигә алған еди. Хәттин шуни көрүвелиш мүмкинки, гәрчә Павлус Титусни ақсақалларни таллап бекитишкә қалдурған болсиму, у бу вәзипини орунлаш жәриянида бәзиләрниң кәмситишлиригә дуч кәлгән еди. Кәмситишниң сәвәви униң яш болғанлиғидин әмәс (Тимотий шу сәвәптинму бәзиләрниң кәмситишигә учриған), бәлки униң Йәһудий болмиғанлиғидин болса керәк; бәзи Йәһудий етиқатчилар бәлким «биз Худа таллиған хәлиқтин болған әмәсмубиз?» дәп өзлирини башқа әлдин болған етиқатчилардин әвзәл чағлиған еди (2:15ни көрүң, «1Тим.» 4:12 билән селиштуруң). Бәзиләр униңдин: «Униң ақсақалларни таллиғидәк немиси бар?» дәп гуманланған. Мошундақ гуманларни йоқитиш үчүн Титусқа нисбәтән аллиқачан еник болған вәзипини Павлус хетидә қайта тапилайду — демәк, униң расулниң бевиситә йолйоруғи вә толуқ һоқуқи билән ақсақалларни таллап бекитиш вәзиписи бар дәп испатлиниду.

Креттики жамаәтләрниң һәммиси Мәсиһни қутқузғучум дәп етирап қилған, әлвәттә. Лекин уларниң арисида йәнә Муса пәйғәмбәргә чүширилгән Тәврат қанунидики «рәсим-йосун»ларни жамаәткә жүклимәкчи болған бәзи Йәһудий қериндашлар бар еди. Униң үстигә улар өзлириниң «нәсәпнамә»лири билән бәнд болуп булар арқилиқ өзлириниң башқилардин үстүнлүгини испатлимақчи болушқан еди, шуниңдәк тайини йоқ Йәһудий әпсанилиригә көп көңүл бөләтти (бу тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики «қошумчә сөз»ни көрүң).

Һәр бир хетидикидәк Павлус Худаниң бу адиминиң жамаәткә нәмунә көрситишини жекиләйду, шундақла униң жамаәтни һалакәткә йүзлиниватқан дуния алдида Худаниң муһәббити, сәвир-тақәтлиги, һәққанийлиғи, муқәддәслиги вә һәқиқәтлигини көрситидиған нәмунә болушқа жекилишини тапилайду (2:1-3:9).

Мәзмун: —

1. Салам (1-бап 1-4-айәтләр)
2. Жамаәт ақсақаллириниң салаһийити (1-бап 5-16)
3. Жамаәт әзалириниң мәсъулийити (2-бап)
4. Йол-йоруқ вә агаһландуруш (3-бап 1-11)
5. Ахирқи сөз (3-бап 12-15-айәтләр)

••••••••

Титусқа

Расул Павлус Титусқа язған иккинчи мәктуп
Салам

1 [1] Худаниң таллиғанлириға аманәт болған етиқат вә ихласмәнликкә елип баридиған
һәқиқәтниң билдүрүлүши үчүн, Әйса Мәсиһниң расули қилип тайинланған, Худаниң
қули болған мәнки Павлустин саңа салам — [2] (бу етиқат вә һәқиқәт мәңгүлүк һаятқа
бағланған үмүтни елип келиду; бу мәңгүлүк һаятни мутләқ ялған ейтмайдиған Худа
һәммә дәвир-заманлардин илгирила вәдә қилған еди; [3] лекин һазир вәдисиниң вақти
келип Қутқазғучимиз Худа буниң калам-хәвирини Өз әмри билән маңа тапшурған жакар
арқилиқ ашкарилиди) [4] — ортақ етиқадимизда өз оғлум болған Титусқа салам! Худа Атимиз
вә нижаткаримиз Мәсиһ Әйсадин саңа меһри-шәпкәт вә хатирҗәмлик болғай!

Титусниң Крет арилидики хизмити

[5] Сени Крет арилида қалдуруштики сәвәп, орундилип болмиған ишларни бир тәрәп қи-
лишиң үчүн вә һәр шәһәрдә саңа тапилиғинимдәк җамаәткә ақсақалларни тайинлишиң
үчүн еди. [6] Ақсақаллиққа тайинлинидиған киши әйипсиз болуши, бир аяллиқ, пәрзәнт-
лири болса етиқат қилғучи болуши вә ишлирида шаллақлиқ қилидиған яки ата-анисиға
бойсунмайдиған әйиплири болмиған болуши керәк.
[7] Чүнки җамаәтниң йетәкчиси Худаниң аилисигә ғоҗидар болуш сүпитидә, әйипсиз
болуши керәк; башбаштақ әмәс, терикләк әмәс, һарақ-шарапқа берилгән әмәс, зораван
әмәс, нәпсанийәтчи әмәс, [8] бәлки меһмандост, сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған, сал-
мақ, адил, ихласмән вә өзини тутувалған болуши лазим. [9] У йәнә сағлам тәлим билән
риғбәт-тәсәлли бериш үчүн вә қарши чиққучиларға рәддийә бериш үчүн, тапшурулған
тәлимдики ишәшлик калам-сөздә чиң туруши керәк.

1:1 **«Худаниң таллиғанлириға аманәт болған етиқат вә ихласмәнликкә елип баридиған һәқиқәтниң билдүрүлүши үчүн...»** — бу сөз болса: *(1)* Худаниң Өзи таллиған хәлқигә тапшурған өзгәрмәс етиқатқа мувапиқ, Худаниң униңда болған мәхсити үчүн; *(2)* Худаниң таллиғанлирини мошу етиқатқа ериштүрүш үчүн; *(3)* Худаниң таллиғанлириниң етиқадини алға сүрүш үчүн дегән үч мәнании өз ичигә елиши мүмкин.

1:2 Чөл. 23:19; Рим. 16:25; Әф. 1:9; 3:9; Кол. 1:26; 2Тим. 2:13; 1Пет. 1:20.

1:3 Рос. 20:24; 2Кор. 2:12; 7:14; 8:6,16; Гал. 1:1; 2:3.

1:4 **«ортақ етиқадимизда өз оғлум болған Титусқа...»** — бу ибарә шүбһисиз шуни көрситидуки, Титус хуш хәвәрни әслидә Павлустин аңлиған вә шундақла униңға ишинип һаятқа еришкән еди. Шуниң билән *(Павлус башқа йәрләрдә көп ейтқинидәк)* роһий җәһәттин Титусни хуш хәвәр арқилиқ «туғди» вә униңға роһий җәһәттин атидәк болди.

1:4 Әф. 1:2; Кол. 1:2; 2Тим. 1:2; 1Пет. 1:2.

1:5 2Тим. 2:2.

1:6 **«Ақсақаллиққа тайинлинидиған киши әйипсиз болуши, бир аяллиқ... болуши керәк»** — «бир аяллиқ» яки «бир аялниң ери», бәлким «өз аялиға садиқ» дегән мәнада. Бу тоғрилиқ «Тимотийға *(1)*»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«пәрзәнтлири болса етиқат қилғучи болуши ... керәк»** — яки, «пәрзәнтлири болса садиқ болуши... керәк».

1:6 1Тим. 3:2.

1:7 **«җамаәтниң йетәкчиси Худаниң аилисигә ғоҗидар болуш сүпитидә, әйипсиз болуши керәк; башбаштақ әмәс...»** — «башбаштақ» — грек тилида бу сөз «шәхсийәтчи, мәнмәнчи» дегән мәналарниму өз ичигә алиду. **«һарақ-шарапқа берилгән әмәс, зораван әмәс, нәпсанийәтчи әмәс...»** — «нәпсанийәтчи» грек тилида «өзини булғайдиған нәпсанийәтчиликкә берилгән» дегән бир сөз билән ипадилиниду. Бу сөзгә қариғанда, пул вә мал-дунияни қоғлишиш инсанни һарам қилип булғайду. Бу тема тоғрисида йәнә «Луқа» 16:9-11 вә шу айәтләрдики изаһатларни вә «Луқа»дики «қошумчә сөз»имиздики 16-бап тоғрилиқ «наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния» дегән мәзмунни көрүң.

1:7 Лав. 10:9; Мат. 24:45; 1Кор. 4:1; Әф. 5:18; 1Тим. 3:3,15; 1Пет. 5:2.

1:8 **«бәлки меһмандост, сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған, салмақ, адил, ихласмән вә өзини тутувалған болуши лазим»** — грек тилида «сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған» бирла сөз билән ипадилиниду.

1:8 1Тим. 3:2.

1:9 **«у йәнә сағлам тәлим билән риғбәт-тәсәлли бериш үчүн вә қарши чиққучиларға рәддийә бериш үчүн...»** —

10 Чүнки һазир бемәна сөз қилидиған, кишиләрниң көңлини овлап езитқулуқ қили-
диған, өз бешимчилик қилидиған көплигән кишиләр бар, болупму хәтниликләрдин
чиққанлар бар. 11 Уларниң ағзини етиш керәк; чүнки улар һарам дунияни дәп үгитишкә
тегишлик болмиған тәлимләрни үгитип, һәтта пүтүн аилиләрни набут қилмақта. 12 Шу-
лардин бири, йәни Крет арилидикиләрниң өзиниң бир пәйғәмбири: «Кретлар һемишә
ялған сөзләйдиғанлар, вәһший һайванлар вә һорун тоймаслардур» дегән.
13-14 Бу гувалиқ һәқиқәттур; шуңа уларниң етиқатта сағлам туруши үчүн, шундақла
Йәһудий әпсаниләргә вә һәқиқәттин чәтнигәнләр тоқувалған инсаний қаидә-бәлгүли-
миләргә қулақ салмаслиғи үчүн уларни қаттиқ әйипләп агаһландурғин.
15 Пак кишиләр үчүн һәммә нәрсә пак; лекин булғанған напаклар вә етиқатсизлар үчүн
һеч қандақ нәрсә пак әмәстур. Чүнки уларниң ой-пикрлириму, вижданиму булғинип
кәткән. 16 Улар Худани тонуймиз дәп давраң қилсиму, лекин әмәллиридә Униңдин та-
ниду; чүнки улар жиркиничликләр, һечгәп аңлимайдиғанлар, һеч қандақ яхши ишлар-
ни қилишқа яримайдиғанлардур.

Сағлам тәлимгә лайиқ яшаш

2 1 Лекин сән болсаң сағлам тәлимгә қандақ уйғун яшашни үгитишиң керәк.
2 Яшанған әрләргә, һошияр, салмақ, тәмкин, етиқатта, меһир-муһәббәттә вә сәвир-
тақәттә сағлам болушни тапилиғин. 3 Шуниңдәк, яшанған аялларға жүрүш-турушта
ихлас-муқәддәсликкә лайиқ болушни, чеқимчилиқ қилмаслиқни, һарақ-шарапқа
берилмәйдиған болушни, гөзәл ишларни үгәткүчиләр болушни тапилиғин. 4-5 Буниң
билән улар яш аялларға әрлиригә көйүнүш, балилириға көйүнүш, салмақ болуш,
пак болуш, өй ишлирини пухта қилиш, меһриван болуш вә өз әрлиригә бойсунушни
үгитәләйду. Шундақ болғанда Худаниң сөзи қариланмайду.
6 Шуниңдәк яш әрләрниму салмақ болушқа жекилигин. 7 Өзәңму һәммә ишта гөзәл
әмәллириң билән уларға үлгә болғин; тәлим бәргиниңдә пак-диянәтлик, еғир-бесиқ
болуп, 8 һеч ким қусур тапалмайдиған, сағлам сөзләрни йәткүзгин; буниң билән, қарши

«сағлам тәлим» болса Павлусниң көп ишлитидиған ибариси. Худадин кәлгән тәлим һәқиқәт, тоғра әлвәттә, у өзини қобул қилғанларда сақ, сағлам роһий һаятни һасил қилиду вә қувәтләйду.

1:10 **«... кишиләрниң көңлини овлап езитқулуқ қилидиған, өз бешимчилик қилидиған көплигән кишиләр бар, болупму хәтниликләрдин чиққанлар бар»** — «хәтниликләрдин чиққанлар» Йәһудийлар яки әслидә Йәһудийларниң «синагог»иға қобул қилиниш үчүн хәтнә қобул қилғанларни көрситиду. Бәзи алимлар «хәтниликләр»ни хәтниликни қобул қилиш керәк дәп тәлим бәргәнләрни көрситиду, дәп қарайду. Лекин төвәндики 11-айәткә қариғанда уларниң һәртүрлүк зиянлиқ тәлимлири бар еди.

1:10 Рос. 15:1.

1:11 **«улар һарам дунияни дәп үгитишкә тегишлик болмиған тәлимләрни үгитип, һәтта пүтүн аилиләрни набут қилмақта»** — «һарам дунияни дәп»: — тәлим *(мәйли тоғра болсун, натоғра болсун)* бериштики мәхсәт дунияға еришиш болса бәрибир һарам иш болиду, әлвәттә.

1:11 Мат. 23:14; 2Тим. 3:6.

1:12 **«шулардин бири, йәни Крет арилидикиләрниң өзиниң бир пәйғәмбири: «Кретлар һемишә ялған сөзләйдиғанлар, вәһший һайванлар вә һорун тоймаслардур» дегән»** — Кретлиқ шаир Епименидис, миладийәдин илгири алтинчи әсирдә язған шеир. «һорун тоймиғурлар» грек тилида «ләм-лүм аш қазанлар» билән ипадилиниду — демәк, уларниң ашқазинидин башқа әзалири йоқ охшайду.

1:13 **«шундақла Йәһудий әпсаниләргә вә һәқиқәттин чәтнигәнләр тоқувалған инсаний қаидә-бәлгүлимиләргә қулақ салмаслиғи үчүн...»** — «Йәһудий әпсаниләр» тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики «қошумчә сөз»имиз *(1:4 вә 4:7-айәтләр үстидә тохталғинимиз)*ни көрүң. **«...уларни қаттиқ әйипләп агаһландурғин»** — «уларни» болса «Креттики етиқатчиларни».

1:14 Йәш. 29:13; Мат. 15:9; Кол. 2:22; 1Тим. 1:4; 4:7; 6:20.

1:15 Мат. 15:11; 23:25; Рос. 10:15; Рим. 14:20,23.

2:3 1Тим. 2:9; 5:13; 1Пет. 3:3.

2:5 Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:22; Кол. 3:18; 1Пет. 3:1.

2:7 1Тим. 4:12; 1Пет. 5:3.

чиққучилар биз тоғрилиқ яман гәп қилидиған йәрни тапалмай хиҗил болиду.
[9] Қулларға өз ғоҗайинлирини һәммә иштә қанаәтләндүрүп уларға бойсунушни үгәткин.
Улар гәп яндурмай, [10] оғрилиқ қилмай, өзлириниң һәр җәһәттә ишәшлик екәнлигини көр-
сәтсун. Улар буниң билән Қутқазғучимиз Худаниң тәлиматиға һәр җәһәттин зиннәт болиду.
[11] Чүнки Худаниң ниҗатни барлиқ инсанларға елип келидиған меһри-шәпқити аян бол-
ди; [12] у бизгә ихлассизлиқ вә бу дунияниң арзу-һәвәслирини рәт қилип, һазирқи заман-
да салмақ, һәққаний, ихласмән һаятни өткүзүшимиз билән, [13] улуқ Худа, ниҗаткаримиз
Әйса Мәсиһниң шан-шәрәп билән келидиғанлиғиға болған мубарәк үмүтүмизниң әмәл-
гә ешишини интизарлиқ билән күтүшни үгитиду. [14] У бәдәл төләп бизни һәммә итаәт-
сизликләрдин азат қилиш һәмдә бизни өзи үчүн пак қилип, Өзигә мәнсуп болған, яхши
әмәлләргә қизғин интилидиған хәлиқ қилишқа биз үчүн қурбан болди.
[15] Барлиқ һоқуқуңни ишлитип бу ишларни җақалап ейтқин, несиһәт берип җекилигин
вә агаһландурғин. Һеч ким сени кәмситмисун.

Етиқатчилар қилишқа тегишлик ишлар

3 [1] Җамаәттикиләргә шуни әслитип турғинки, улар һөкүмранларға вә һоқуқдарларға
бойсунуп, шуларниң сөзини аңлисун, һәр қандақ яхши әмәлләрни қилишқа тәйяр
турсун, [2] һеч кимниң яман гепини қилмисун, җедәлхор болмисун, мулайим болсун,
һәммә адәмгә һәр җәһәттә мөминлик көрсәтсун.
[3] Чүнки биз өзимизму әслидә надан болуп, итаәтсиз, аздурулған, һәр хил
шәһвәт-һәвәсләрниң һәм ләззәтләрниң қули болған, рәзиллик вә һәсәтхорлуқ ичидә
яшиған, нәпрәтлик болған һәм бир-биримиздин нәпрәтлинидиғанлардин едуқ. [4] Бирақ
Қутқазғучимиз Худаниң инсанларға болған меһриванлиғи вә меһир-муһәббити аян
болуши билән, [5] (өзимизниң қандақтур һәққаний әмәллиримиз билән әмәс, бәлки Униң
рәһим-шәпқити билән) йеңидин туғулушта жуюшлири вә Муқәддәс Роһта йеңилиши
арқилиқ У бизни қутқузди; [6] бу Роһни Худа Ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһ арқилиқ вужу-

2:8 1Пет. 2:12,15; 3:16.
2:9 Әф. 6:5; Кол. 3:22; 1Тим. 6:1, 2; 1Пет. 2:18.
2:10 **«... өзлириниң һәр җәһәттә ишәшлик екәнлигини көрсәтсун»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «... улар етиқатниң һәр җәһәттә яхшилиғини көрситип бәрсун».
2:12 Әф. 1:4. Кол. 1:22; 2Тим. 1:9; 1Юһ. 2:16.
2:13 **«улуқ Худа, ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһниң шан-шәрәп билән келидиғанлиғиға болған мубарәк үмүтүмизниң әмәлгә ешишини интизарлиқ билән күтүшни үгитиду»** — толуқ 12-13-айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси: «...у бизгә ихлассизлиқ вә бу дунияниң арзу-һәвәслирини рәт қилип, һазирқи заманда салмақ, һәққаний, ихласмән һаятни өткүзүшни үгитиду; шуниң билән биз буниң билән мубарәк үмүтүмизниң әмәлгә ешишини, йәни улуқ Худа, ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһниң шан-шәривиниң аян қилинишини тәлпүнүп күтимиз».
2:13 1Кор. 1:7; Фил. 3:20.
2:14 **«У бәдәл төләп бизни һәммә итаәтсизликләрдин азат қилиш һәмдә бизни Өзи үчүн пак қилип, өзигә мәнсуп болған, яхши әмәлләргә қизғин интилидиған хәлиқ қилишқа биз үчүн қурбан болди»** — Тәврат, «Зәб.» 130:8, «Әз.» 37:23, «Қан.» 14:2ни көрүң.
2:14 Гал. 1:4; 2:20; Әф. 2:10; 5:2; Ибр. 9:14.
2:15 1Тим. 4:12.
3:1 Рим. 13:1,3-7; 1Пет. 2:13.
3:2 **«һеч кимниң яман гепини қилмисун, җедәлхор болмисун, мулайим болсун, һәммә адәмгә һәр җәһәттә мөминлик көрсәтсун»** — Тәврат-Инҗилда «мөминлик»ниң немә мәнаси барлиғи тоғрилиқ «Колоссидикиләргә»дики «қошумчә сөз»имизни *(3:12 үстидә тохталғинимизни)* көрүң.
3:2 Фил. 4:5; 2Тим. 2:24,25.
3:3 1Кор. 6:11; Әф. 2:1; Кол. 3:7; 1Пет. 4:3.
3:5 **«... Йеңидин туғулушта жуюшлири вә Муқәддәс Роһта йеңилиши арқилиқ У бизни қутқузди»** — «йеңидин туғулушта жуюшлири» грек тилида «йеңидин туғулуштики «дас сүйи»». Тәврат дәвридики заманларда каһинлар ибадәтханида Худаға йеқинлишиш үчүн пүткүл тәнлирини чоң дас *(«деңиз»)* ичидә жуюши керәк еди. Бу йәрдә тән әзалирини жуюш әмәс, адәмниң пүткүл роһиниң жуюниши көрситилиду, әлвәттә.
3:5 Рос. 15:11; Рим. 3:20, 28; 4:2, 6; 9:11; 11:6; Гал. 2:16; Әф. 1:4; 2:4, 9; 2Тим. 1:9.

димизға мол қуйди. [7] Бу арқилиқ, Худаниң меһри-шәпқити билән һәққаний қилинип,
мәңгүлүк һаятқа еришиш үмүтини тутқан мирасхорлар болдуқ.
[8] Бу сөзләр ишәшликтур вә бу һәқиқәтләрни алаһидә тәкитлишиңни тәләп қилимән.
Шундақ қилғиниңда, Худаға етиқат қилғанлар өзлирини яхши әмәлләрни қилишқа берилишкә көңүл бөлиду. Бу ишлар инсанлар үчүн гөзәл вә пайдилиқ.
[9] Бирақ әхмиқанә муназириләр, нәсәпнамиләрдики қуруқ гәпләр, жедәл-мажралар,
Тәврат қануниға мунасивәтлик талаш-тартишлардин өзәңни нери тутқин; чүнки булар
пайдисиз вә бемәналиқтур.
[10] Ариға бөлгүнчилик қилғучи адәмни болса бир-икки қетим агаһландурғандин кейин
униң билән болған барди-кәлдини үзивәт; [11] чүнки бундақ адәмни һәқиқәттин чәтниди,
гуна садир қиливатиду, шундақла өзини өзи жазаға мәһкум қилған дәп билисән.

Ахирқи сөз

[12] Артемасни яки Тикикусни саңа маңдурғанда, мүмкин қәдәр тезрәк Никополис шәһиригә мениң йенимға кәлгин, чүнки у йәрдә қишлимақчи болуватимән. [13] Адвокат Зенас
билән Аполлосниң сәпиригә көңүл бөлүп һиммитиңниң баричә узатқин; кәм-күтилири болса, уларниң һаҗитидин чиққин. [14] Бизниң қовмимиз мевисиз қалмаслиғи үчүн
һаҗәтмәнләргә ярдәм қилип, өзлирини гөзәл әмәлләрни қилишқа беғишлашни үгәнсун.
[15] Йенимдикиләрниң һәммисидин саңа салам. Етиқатта бизни сөйидиғаларға салам ейт.
Меһри-шәпқәт һәммиңларға яр болғай!

3:6 Әз. 36:25.
3:9 1Тим. 1:4; 4:7; 6:20; Тит. 1:14.
3:10 **«Ариға бөлгүнчилик қилғучи адәмни болса бир-икки қетим агаһландурғандин кейин униң билән болған барди-кәлдини үзивәт»** — «ариға бөлгүнчилик қилғучи адәм» жамаәтни *(бәлким адәмни аздуридиған тәлим билән)* бөлмәкчи болиду.
3:10 Мат. 18:17; Рим. 16:17; 2Тес. 3:6; 2Тим. 3:5; 2Юһ. 10.
3:12 Рос. 20:4; Әф. 6:21; 2Тим. 4:12.
3:13 Рос. 18:24; 1Кор. 1:12.

Қошумчә сөз

1:2

«**Бу етиқат вә һәқиқәт мәңгүлүк һаятқа бағланған үмүтни елип келиду; бу мәңгүлүк һаятни мутләқ ялған ейтмайдиған Худа һәммә дәвир-заманлардин илгирила вәдә қилған еди**».

Павлус мошу йәрдә Худа «мәңгү һаят» «**һәммә дәвир-заманлардин илгирила**» вәдә қилған, дәйду. Тәбиий һалда бир соал туғулидуки, Худаниң бу вәдиси кимгә қилинған? Әгәр У «**һәммә дәвир-заманлардин илгирила**» вәдә қилған болса, шу чағда йә пәриштиләр йә адәмләр техи мәвҗут әмәс еди. Шуңа бирдин-бир хуласә шу болуш керәкки, бу вәдә Худаата тәрипидин Оғлиға ейтилған. Оғли тоғрилиқ Инҗилда «**Униңда** (әсли) **һаят еди**» дәп оқуймиз («Юһ.» 1:3-4). Шуниң билән вәдә Униң Өзи үчүн беваситә әмәс, бәлки кәлгүси заманларда, мәңгүлүк һаят билән яшаватқан бир хәлиқ (йәни, җамаәт)ниң Оғлиға беғишлинидиғанлиғини көрсәткән, дәп қараймиз. Бу вәдә йәнә, «Ибр.» 13:20дә көрситилгән «мәңгүлүк әһдә» билән бир гәп дәп ишинимиз. Һазирқи Инҗил дәвридә инсан тәрипидин бу әһдә «йеңи әһдә» дәп атилиду; лекин Худаниң нәзиридә у «мәңгүлүк әһдә»дур. Чүнки «йеңи әһдә» әмәлийәттә һәммә дәвир-заманлардин илгирила Худаниң көңлигә пүкүлгән, йәни Ата вә Оғул оттурисида түзүлгән еди («Рим.» 8:29-30; «Әф.» 1:4-5, 1:9-12, 3:8-11ни көрүң).

Титусниң кейинки күнлири

«**Чүнки Демас бу һазирқи дунияни тама қилғанлиғи үчүн мени ташлап Тесалоника шәһиригә кәтти. Крискис Галатия өлкисигә, Титус Далматия өлкисигә кәтти**» («2Тим.» 4:10).

Бу айәттин билимизки, Павлусниң қолға елинип, Рим шәһиригә апирилиш сәпиридә Титус униңға һәмраһ еди вә бәлким Павлус зинданда ятқанда униңға ярдәмдә болған. Айәттин йәнә уқимизки, у кейин Павлустин айрилип Далматия (һазирқи Югославийә, Босния вә Кродийә) өлкисигә барди. Бүгүнгә қәдәр шу районлардики хәлиқләрниң «еғиз әдәбияти»да Титус шу йәрдә зор меһир-муһәббити вә садиқ хизмити арқилиқ көп адәмләрни етиқатқа кәлтүргән, дейилиду.